

Atıf/Citation

Reyhanoğulları, M., (2021), *Suriye savaşının politik seçeresi üzerine bir analiz: Antakya örneği*. Doğu Coğrafya Dergisi 26(45), 195-212

SURİYE SAVAŞININ POLİTİK ŞECERESİ ÜZERİNE BİR ANALİZ: ANTAKYA ÖRNEĞİ¹

An Analysis on the Political Evolution of the Syrian War: Sample of Antakya

Araş. Gör. Müslüm REYHANOĞULLARI*

Öz

15 Mart 2011'de yerel gösterilerle başlayan Suriye (iç) savaşı; küresel (ABD, Rusya, AB) ve bölgesel (İran, Türkiye, Katar, Suudi Arabistan) güçlerin sürece dâhil olmasıyla uluslararası bir krize dönüşmüştür. Hegemonik ve teritoryal alan mücadelesine dönüşen ve gittikçe çözülmesi güçleşen bu krizin, Hatay (Antakya) özelinde önemli politik yansımalara yol açtığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışma, Suriye krizinin temel sebeplerine, küresel ve bölgesel aktörlerin Suriye krizindeki temel rollerine ve Türkiye'nin politik tutumuna, Antakya yerel halkının algısı üzerinden odaklanmaktadır. Nitel araştırma desenine dayalı yürütülen bu çalışmada, amaçlı örneklem (maksimum çeşitlilik) grubu olarak tasarlanan ve farklı demografik özelliklere sahip elli beş (55) katılımcının görüşlerinden yararlanılmıştır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile katılımcılarla yüz yüze ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler ilgili teknik işlemlerle analiz edilerek değerlendirilmiştir. Katılımcılara göre Suriye krizi uluslararası vekâlet savaşıdır. Bölgeye yönelik yapılan müdahalelerin temelinde, Büyük Ortadoğu Projesi'nin hayata geçirilmesi ve İran karşısında İsrail'in bölgedeki güvenliğinin sağlanması yer almaktadır. Bu inşacı yaklaşımlarla hem küresel hem de bölgesel güçlerin farklı stratejiler izlemeleri, Suriye'de kaos ve çatışmaların devam etmesine yol açmıştır. Bu çatışmalı ortamdan göç etmek zorunda kalan nüfusun, farklı kültürel kimlik ve aidiyet gruplarına sahip Antakya'nın sosyopolitik uyumunu ve birlikte yaşam becerisini sekteye uğratmasından endişe edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye savaşı, Küresel güç, Bölgesel algı, Politika, Antakya

Abstract

The Syrian (civil) war that started with local demonstrations on March 15, 2011; It turned into an international crisis with the involvement of global (USA, Russia, EU) and regional (Iran, Turkey, Qatar, Saudi Arabia) powers in the process. It is seen that this crisis, which has turned into a hegemonic and territorial space struggle and has become increasingly difficult to resolve, has led to important political reflections in Hatay (Antakya). In this context, the study focuses on the main causes of the Syrian crisis, the main roles of global and regional actors in the Syrian crisis, and Turkey's political attitude through the perception of the local people of Antakya. In this study based on qualitative research design, the opinions of fifty-five (55) participants, who were designed as a purposeful sample (maximum diversity) group and who have different demographic characteristics, were used. With the semi-structured interview form prepared, face-to-face and in-depth interviews were conducted with the

¹ Bu makale “Suriye İç Savaşının Sosyo-mekânsal Yansımaları: Antakya Örneği” adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

* Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, muslumreyhanogullari@munzur.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6885-4510

participants, and the data obtained were analyzed and evaluated with relevant technical procedures. According to the participants, the Syrian crisis is an international proxy war. On the basis of the interventions made in the region, the realization of the Greater Middle East Project and ensuring the security of Israel in the region against Iran are included. With these constructivist approaches, both global and regional powers pursuing different strategies led to the continuation of chaos and conflicts in Syria. It is worried that the population forced to migrate from this conflictual environment will disrupt the sociopolitical harmony and coexistence ability of Antakya, which has different cultural identity and belonging groups.

Keywords: Syrian war, Global power, Regional perception, Politics, Antakya.

1. Giriş

Savaş kavramı insanlık tarihiyle eş anlıdır ve birden fazla gücün / iktidarın birbirine üstünlük kurmak amacıyla gerçekleştirdiği şiddet, ölüm ve imha mücadelesini ifade eder. Bu klasik tanıma göre savaşın temel amacı, alana hükmetmek ve yönetme pratiğini elde etmektir. Bu nedenle savaş, siyasal hedeflere ulaşmak için organize edilen bir şiddet eylemi (Clausewitz, 1976; Metz, Cuccia, 2011) olarak da tanımlanabilir. Taraflar arasında siyasal müzakere ve diyalogların sonuçsuz kaldığı durumlarda şiddet (Ansgstrom, 2005; Barston, 2006) ve dolayısıyla istila, ilhak ve sömürü pratikleri gelişir. Günümüzde hem yöntem hem de uygulama pratikleri açısından önemli değişiklikler gösteren savaşların tarihsel olarak jeopolitik ve ideolojik temellere dayandırılarak hedef bölgedeki düşmanı devirme ve toprak bütünlüğü üzerinde hâkimiyet kurma gibi amaçları olmuştur (Malantowicz, 2013). Gücü elinde bulunduran ya da belirli bir coğrafi alana hükmeden taraf (ki bu çoğunlukla bir devlet veya devlet destekli güç organizasyonlarının) kendi ideolojik dünya görüşüne ve belirli bir siyasal, askeri, ekonomik ve kültürel stratejiye göre inşa ettiği yapı üzerinden egemenliğini sürdürür. Bu tür silahlı çatışmalar esasen uluslararası politikanın ve tekrarlayan yıkıcı eylemlerin ürünüdür (Adams, 2010). Savaş kavramı genellikle düzenli orduya sahip devletlerarasında gerçekleşen bir şiddet eylemidir (Thomson, 1996). Bunun yanı sıra aynı zamanda sivil savaş olarak tanımlanan ve bir devlet içindeki farklı görüşlere sahip gruplar arasındaki silahlı çatışmalar şeklinde de gerçekleşebilir. 20. yüzyılın sonlarında patlak veren ve büyük dramların yaşandığı Ruanda'nın (1990-1994) yanı sıra 2010 yılında başlayan ve uluslararası literatürde Arap Baharı (Ayoob, 2014; Keenan, 2013; Tibi, 2013; Noueihed, Warren, 2012) ya da Arap Uyanışı / The Arap awakening (Ramadan, 2012) olarak tanımlanan savaşların ilk süreçleri örnek verilebilir. Bu çalışmaların odağında Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da başlayan iç savaşların temel nedenleri olarak siyasal katılım, demokratikleşme ve toplumsal temsiliyete dair temel sorunlar yer almaktadır. Söz konusu sorunlar dün olduğu gibi bugün de tıpkı Yemen, Libya ve Suriye gibi ülkelerde yoğunluğu değişmekle beraber hala devam etmektedir.

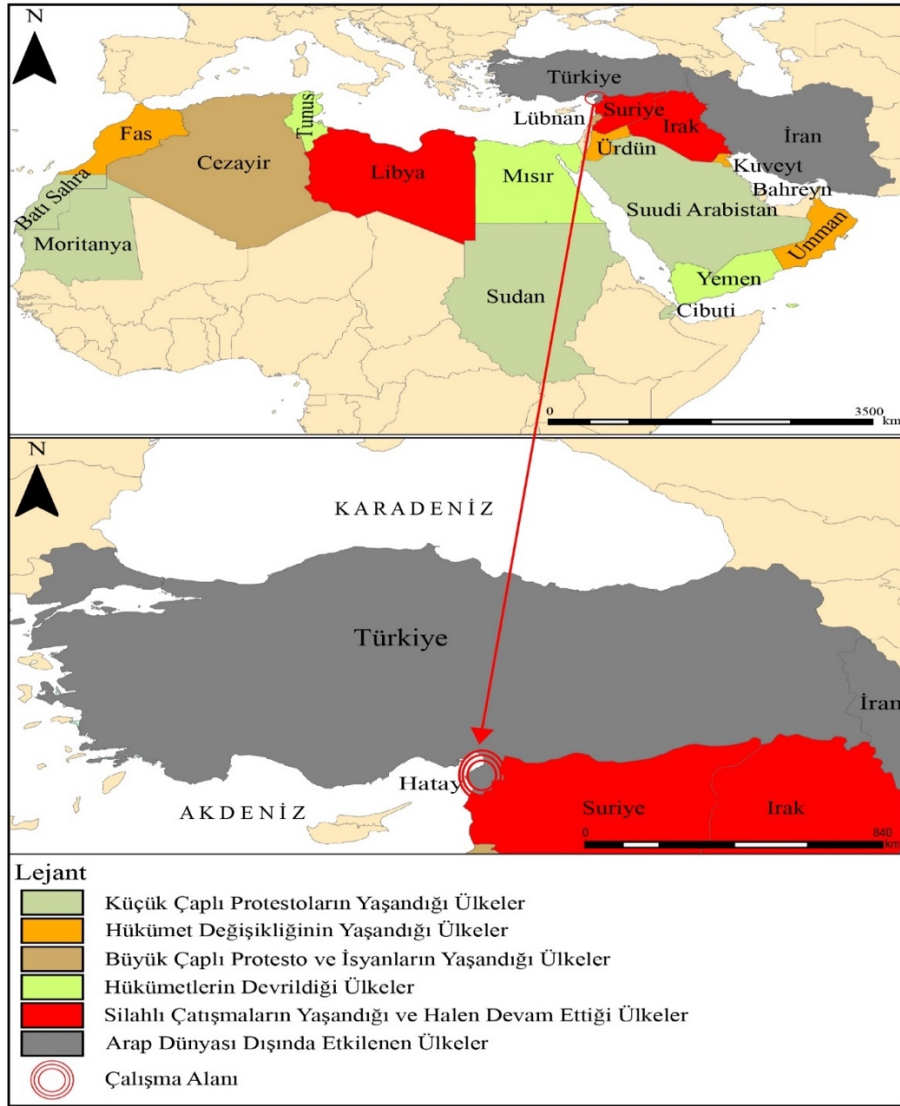
Bir dış politika aracı olarak savaşlar; amaç, kapsam ve ortaya çıkış nedenleri bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bu bağlamda savaşlar, amaçlarına göre üç başlık altında sıralanmaktadır (Sokullu, 2019). *Birincisi*, "saldıyı başlatan veya düşman devletin hareket alanını ve özellikle dış politika davranışlarını sınırlamak ve hatta kısıtlamak amacıyla silahlı kuvvetlerin harekete geçirildiği" (Jentleson 1992) savaşlardır. Bu savaşta amaç "meşru müdafaa" olabileceği gibi, belirli bir tehdidi savuşturmak adına saldırı biçiminde de olabilir (Blechman, Kaplan 1978). Başta NATO (North Atlantic Treaty Organization) ve özellikle iki küresel güç olarak ABD ve Rusya'nın ISIS (Islamic State in Iraq and Syria) örgütüne karşı yürütülen savaş (2012- 2020) bu tanıma örnek verilebilir. *İkincisi*, devletin iç siyasi otorite yapısını değiştirmek amacıyla yapılan savaşlardır. 2003 yılında Irak'ta 'demokrasiyi tesis etme' amaçlı ABD öncülüğünde yürütülen savaşlar ve Türkiye'nin de yer aldığı Batı Bloku'nun (ABD, İngiltere, Fransa) Suriye'ye yönelik müdahaleleri örnek verilebilir. *Üçüncüsü*, "insani müdahale" (Jentleson, Britton 1998) amaçlı yürütülen savaşlardır. Ceberut iktidar uygulamalarına karşı, sivillerin yaşadığı baskı ve tehditleri önlemek için, tanımlanan savaşlara Irak (1991), Bosna (1995) ve Kosova (1999) savaşları örnek verilebilir. Savaşlar, temel yaklaşım ve analiz düzeyine göre ise altı başlıkta sıralanabilir (Sokullu, 2019):

- ❖ Devletlerarası savaş (1980-1988 İran-İrak Savaşı gibi),
- ❖ İç savaş (1936 -1939 İspanya veya 1990-2001 Yugoslavya iç savaşı gibi),
- ❖ Hegemonik savaş (Hitler Almanya'sının başlattığı ve yayılcılığı amaçlayan savaşlar),
- ❖ Topyekün savaş (Dünyanın hemen her bölgesinde etkili olan I. ve II. Dünya savaşları gibi),
- ❖ Sınırlı (kısıtlı) savaş (2008 yılında Rusya'nın Gürcistan'ı ilhak etmesi gibi),
- ❖ Asimetrik savaş (Rusya'nın Ukrayna'ya savaş açması ve Kırım'ı ilhak etmesi gibi).

Savaşlara ilişkin farklı tanımlamalar ve kategoriler geliştirilse de hem savaşa katılan aktörlerin hem de taktik ve stratejilerin bölgedeki amaçlara göre şekillendiği görülmektedir. Yeni iktidar mücadele biçimi olarak öne çıkan bu savaşlar Mary Kaldor (2012) tarafından 'yeni savaşlar' olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde uluslararası 'yeni savaşlar', son yıllarda iç savaşlar ve gerilla grupları, direniş hareketleri ve terör örgütleri gibi devlet dışı aktörlerin katılımının artmasıyla geleneksel savaşlarla yer değiştirmiş görünmektedir (Heywood, 2011). Söz konusu bu yeni savaşlarda aktörler faaliyetlerini kimlik ekseninde yürütmekte ve küresel ölçekte krizlerin derinliğini arttırmaktadırlar. Dolayısıyla, Soğuk Savaş ve öncesindeki hâkim ifade biçimlerinden ideolojinin yerini ayrıştırıcı bir araç olarak bilinen kimliklerin almasıyla şiddetin bu kimlikler üzerinden tanımlanan ötekiye / düşmana yöneltilmesi söz konusu olmuş ve böylece yeni savaşlarda siviller öncelikli hedef haline gelmiştir (Eker, 2015:41). Günümüzde özellikle Ortadoğu'da süren yeni savaşların, kimlik eksenli çatışmalar olduğu görülmektedir. Bölgede dinsel, mezhepsel ve etnik kaynaklı çatışmalar neredeyse hiç eksik olmamaktadır (Harunoğulları, 2017). Ortadoğu, sahip olduğu zengin enerji kaynakları, kültürel çeşitlilik ve bölgede yaşanan gerilimli siyasi istikrarsızlıklar ile hem küresel hem de bölgesel ölçekte dünya siyasetinin odağında yer almaktadır (Özgen, 2020).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, uluslararası ilişkilerde Ortadoğu için belirleyici olan iki yaklaşım mevcuttur: "Birinci yaklaşıma göre ABD, Soğuk Savaş politikaları ve jeopolitik teoriler bağlamında Ortadoğu'yu Sovyetler'in etki alanına girecek hassas bir bölge olarak görmüştür. İkinci yaklaşıma göre ise, Arap Sistemi yaklaşımında bölge, Avrupa ve Asya arasında uzanan ve jeopolitik olarak önem taşıyan bir coğrafyadan ziyade, ortak çıkarları olan ve Batıdan farklı güvenlik önceliklerine sahip bir bütün olarak değerlendirilmektedir" (Bingöl, 2013:27). Bu yaklaşımlar dikkate alındığında bölgenin jeopolitik, jeokültürel ve jeoekonomik özellikleri nedeniyle rekabet alanı olarak görülmesi (Akbaş, 2011) ve bölge içi dengelerde de kaosu yaşanması olağandır. Bunun en iyi yansıması demokratikleşme hareketi olarak tanımlanan Arap Baharı'dır.

Arap Baharı, Ortadoğu'da yıllardır devam eden kaotik ortamın şiddetini arttırmıştır. Tunus'ta başlayan Arap Baharı hareketleri zamanla tüm Ortadoğu'ya yayılmış ve Kuzey Afrika'nın belirli bölgelerinde geniş yankı bulmuştur. Tunus'ta üniversite mezunu seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin kendini Sidi Buzid'de yakması sonucu yerel çaplı protestolar başlamıştır. Ayaklanma ve protestolar Tunus'tan sonra Cezayir, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Ürdün ve Yemen'e yayılmıştır (Harita 1). Bu protestolar ve ayaklanmalar, Dabaşi'nin de ifade ettiği gibi bölgedeki toplumların ekonomik, sosyal, siyasal ve en önemlisi kültürel duruşunda ve buradan hareketle bölgenin jeopolitiğinde, küresel güç dengelerinde bir değişime alan açmıştır (2015). Bu ülkelerdeki protestolar zamanla silahlı çatışmalara ve direnişlere sahne olmuş ve "Arap Baharı her ne kadar yeni umutlara kapı aralamış olsa da bir altüst oluş ve şiddet dönemi olmuştur" (Fuller, 2017:37).

Harita 1: "Arap Baharı" Eylemlerinin Yayıldığı Ülkeler(Kaynak: Harita yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Bütün açıklamalar ve tanımlamalar bağlamında Ortadoğu'daki koşullar da dikkate alındığında, Suriye savaşı; esasen bir hegemonik savaş pratiğinin küresel, bölgesel ve yerel güç ağlarından oluşan çok taraflı bir mücadele alanını ifade etmektedir. Michael Bell (2012), Suriye içinde ve dışında farklı ve kararlı aktörlerin liberal enternasyonalistlerin nefret ettiği standartlarla oynadığı realpolitik dünyayla karşı karşıya olduğumuzu ifade etmektedir. Her bir hegemonik güç, gizli diplomasi ile egemen çıkarlarını takip etmekte ve Suriye'ye yönelik planını uygulamaktadır. Dolayısıyla Suriye savaşı jeostratejik dinamikleri değiştirmenin (Hua Tan, Perudin, 2019) bir yansıması olarak görülmektedir. Bu bağlamda uluslararası ve bölgesel güç dengelerinde önemli etkileri olan Suriye savaşı; ABD, Rusya ve bölgesel müttefikler arasında önemli bir rekabet alanına dönüşmüştür. ABD ve Batılı müttefikleri krizin hemen başında yönetimi değiştirme taleplerini açıkça dile getirmiş ve muhalif gruplara siyasi ve diplomatik alanda destek vermiştir (Atlıoğlu, 2018). Suriye'de yerel gruplarla başlayan direniş hareketleri, zamanla farklı ülkelerden devşirilen muhalif grupların ve paralı savaşçıların da katılımıyla ülke bir çatışma bataklığına dönmüştür. Özellikle Suudi Arabistan ve Katar'da eğitilen, paralı askerlerle bütünleştirilen el-Kaide savaşçıları sivil nüfusa yönelik sayısız vahşetin ve terörist eylemin içinde yer almıştır (Chossudovsky, 2017). Benzer şekilde Çeçen cihatçılar da Suriye'deki çatışmalarda önemli roller üstlenmekte ve doğrudan din adamlarının yönlendirmeleriyle hareket etmektedirler (Ancarini, 2017). Ancak gelinen noktada "tüm taraflar Suriye'yi ve bölgesel denklemdaki yerini önemsese de ciddi ölçekli ve sıcak çatışmanın içine girmenin akıllıca olmadığı noktasında hemfikir durumdadır" (Korkmaz, 2015:188).

Suriye'ye doğrudan askeri operasyonu devreye sokmayan Batılı güçler, içten parçalanmayı güçlendirmek ve dış müdahaleyi meşru kılmak için mezhep temelli söylemlere ve faaliyetlere başvurmuştur. Fuller'e göre "çok gürültülü propagandası yapılan din ve mezhepçilik hem iç hem de uluslararası düzeyde derin güç ve nüfuz mücadelesinin yerine vekâlet etmektedir" (2017:245). Suriye'de geniş bir hareket alanı bulan Radikal İslami Hareketler, Sünni ve Alevi ekseninde güçlendirilmiştir. Bu durum da toplumsal kutuplaşmanın derinliğini arttırmıştır. "Kitlelerin doğrudan siyasete sağ veya sol reflekslerle girmeye başladığını gösteren Siyasal İslam, IŞİD ve popülizm gibi toplumsal hareketler küresel siyasi coğrafyanın önemli parçası haline gelmiştir" (Yıldızoğlu, 2017:59). Dolayısıyla bir tarafta İran ve Irak Şiileri ile Hizbullah'ın Esad rejiminin yanında yer alması, diğer taraftan da Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt, Türkiye gibi ülkelerin Sünni muhaliflere destek vermesi mezhepsel kaosu şiddetlendirmektedir. Bu durum, "mezhep temelindeki bölgesel çıkarların, ayaklanmanın Sünni Siyasal İslam'ın seküler Arap milliyetçisi hükümete karşı ölümcül kan davasının devamı olduğunu ve bunun demokrasi için veya neo-liberalizme karşı bir kitle başkaldırısı olmadığını göstermektedir" (Gowans, 2017:904).

1.1. Antakya'nın Araştırma Alanı Olarak Belirlenmesinin Gerekçesi ve Önemi

Tarihi boyunca iktidar mücadelelerine maruz kalan Hatay, pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış ve günümüze kadar önemini korumuştur. Hatay, "kendisini çevreleyen fiziksel sınırın her iki tarafında yaşanan politik-ekonomik gelişmeler, yerelde köklenen ulus-devlet süreçleri, lokal dinamikler, devletin sınır politikası ve fiziksel sınıra yüklenen anlamın sürekli döngüsü ışığında tarihsel olarak şekillenmiştir" (Doğruel, 2013:79). Hatay ilinin merkez ilçesi olan Antakya, zengin tarihsel geçmişe sahip çokkültürlü bir yerleşim alanıdır. Türkiye'nin güneyinde yer alan ve Suriye sınırına yaklaşık 30 km mesafede yer alan kent konumu, Ortadoğu jeopolitiği açısından göz ardı edilmeyecek derecede önemlidir. Anadolu'dan Suriye ve Mısır'a geçiş yolu sağlayan, Doğu Akdeniz'in önemli kentlerinden olan Antakya, aynı zamanda Ortadoğu'daki siyasal çekişmelerden en çok etkilenen kentlerin başında gelmektedir.

Antakya, "Levant bölgesinin kuzey kıyı kentlerindedir. Antakya kültürü, karşılıklı etkileşim içinde birbirlerinin varlıklarına saygı gösteren farklı kültürlerin (yeninin, Doğu'nun, Batı'nın), dinlerin, dillerin bir coğrafyada buluştuğu bir kültürdür" (Doğruel, 2013:78). Antakya üç semavi dinin tüm mezhepleriyle birlikte yaşam alanı bulduğu ender kentlerdendir. Çokkültürlülüğün farklı bileşenlerini barındıran Antakya; Arap Alevilerinin, Arap Hıristiyanlarının, Türk-Arap Sünnilerinin, Ermenilerin ve Yahudilerin kültürlerinin deneyimlendiği bir coğrafya olarak bilinmektedir. Bu nedenle de "Medeniyetlerin Beşiği" olarak da bilinmektedir.

Antakya hem coğrafi hem de sosyokültürel ve ekonomik koşulları gereği Suriye toplumu ile tarihsel bir yakınlığa sahiptir. Bu bağlamda Antakya'nın araştırma alanı olarak seçilmesindeki temel gerekçe, Antakya'daki çokkültürlü nüfusun Suriye toplumu ile olan sosyal, kültürel, ekonomik ve tarihsel bağlarıdır. Bu nedenle Suriye'de yaşanan kaosa ve siyasal çalkantılara yönelik politik seçerinin çıkarılması ve Antakya'da ikamet eden toplumun sürece ilişkin algısının analiz edilmesi büyük bir önem arz etmektedir.

1.2. Amaç ve Problem

Bu çalışmada amaç, Suriye (iç) savaşının nedenlerini ortaya çıkarmak ve savaşa müdahil olan küresel ve bölgesel aktörlerin kamuoyunda oluşturduğu algıyı değerlendirerek, konuya ilişkin bir çözümleme yapmaktır. Bu

bağlamda Suriye savaşının tanımlanmasına ilişkin bir çözümlemeye bulunmayı, Türkiye'nin hem Suriye krizine yönelik politikalarını hem de bu politikaların Antakya'da ikamet eden ve farklı kültürel kimlik ve aidiyet grupları tarafından nasıl algılandığını analiz etmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla çalışmada aşağıda belirtilen sorulara cevaplar aranmıştır:

- Antakya yerel halkının Suriye savaşına yönelik algı, tutum ve davranışları nelerdir?
- Suriye savaşını nasıl tanımlarsınız? Sizce Suriye savaşı neden başladı?
- Küresel ve bölgesel güçlerin Suriye savaşına müdahil olmalarını nasıl değerlendirirsiniz?
- Türkiye'nin Suriye savaşına müdahil olmasını ve yürüttüğü politikaları nasıl değerlendirirsiniz?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma deseniyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalar “örnek olayların ve bağlamların dilini kullanır, toplumsal süreçler ve örnek olayları kendi sosyal bağlamında inceler ve belirli ortamlarda anlam yaratımına veya yorumlarına bakarlar” (Neuman, 2017:232). Benzer şekilde Yıldırım ve Şimşek de nitel araştırmayı; “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamaktadır (2011:39). Dolayısıyla araştırma, nitel araştırma yöntemine dayalı betimsel bir tarama modeliyle yapılandırılmıştır. Araştırmada mevcut sorunun analizine yönelik çözümlemelere ulaşmak için probleme içkin temel dinamiklerin sahip olduğu ayırt edici nitelikler üzerinden problemin çözümüne ulaşılmaktadır (Özgen, 2016:173). Bu nedenle araştırmada, amaçlı örneklem yöntemi dikkate alınmış ve amaçlı örnekleme dayalı Maksimum Çeşitlilik (heterojenite) örnekleme pratiğinden yararlanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, Neuman'ın ifadesiyle, ele alınan olay ve olgularla ilişkili birden fazla farklılığı kapsayan ana unsurları ortaya çıkarmayı ve tanımlamayı amaçlamaktadır (Neuman, 2017). Maksimum çeşitlilik örnekleme, “probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmayı hedeflemektedir” (Demir, Özden, 2013:61).

2.2. Örneklem Grubu

Araştırmanın örneklem grubunu Antakya'da ikamet etmekte olan farklı cinsiyet, eğitim derecesi, yaş aralığı, kimlik ve aidiyet grubundan toplam 55 katılımcı oluşturmaktadır. Gönüllülük esası dikkate alınarak görüşlerine başvurulmuş katılımcıların 30'u (% 55) erkek, 25'i (%45) ise kadından oluşmaktadır. Katılımcıların yaş gruplarına bakıldığında 37'si (% 67) 24-45 yaş grubunda olurken; 18'i (% 33) 46-65 yaş grubundadır. Eğitim durumları dikkate alındığında; 10'u (% 18) ilköğretim, 28'i (% 51) lise ve 17'si (% 31) üniversite mezunudur. Etnik ve dinsel aidiyetleri bağlamında ise; 11'i (% 20) Türk Sünni, 18'i (%33) Arap Alevi'si, 14'ü (% 25) Arap Sünni, 11'i (%20) Arap Hıristiyan ve 1'i (% 2) Ermeni Hıristiyan'dır (**Tablo 1**).

Tablo 1: Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Değişkenler	Alt Değişkenler	n	%
Cinsiyet	Erkek	30	55
	Kadın	25	45
Yaş	24-45 yaş grubu	37	67
	46-65 yaş grubu	18	33
Eğitim	İlköğretim	10	18
	Lise	28	51
	Üniversite	17	31
Etnik ve Dinsel Aidiyet	Türk Sünni	11	20
	Arap Alevi	18	33
	Arap Sünni	14	25
	Arap Hıristiyan	11	20

	Ermeni Hristiyan	1	2
Toplam		55	100

2.3. Veri Toplama Aracı ve Analizi

Araştırmada sağlıklı veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. “Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, araştırılan temaya yönelik kapsamlı veriyi temin etmek için katılımcıların iç dünyalarını anlamaya; sahip oldukları bilgi, deneyim ve davranışlarını betimlemeye yönelik bir tekniktir” (Özgen, 2016:161). Bu teknikte araştırmacı, “önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar, görüşmenin akışına bağlı olarak yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir” (Türnüklü, 2000:547). Katılımcılarla yürütülen görüşmeler sonrasında, öncelikle tüm görüşme formları kodlanarak (K1, K2, K3 gibi), katılımcılara ait ifadeler / cevaplar özenle okunmuş ve araştırma konusuyla ilgili olan bölümler tematik bağlamlara göre tasnif edilmiştir. Sonraki adımlarda ise, ilgili ifadeler metne katkı sağlayacak şekilde ve uygun görülen bölümlere eklenmiş, metnin daha derinlikli ve anlamlı bir bütünlük oluşturması için özen gösterilmiştir.

Araştırmanın veri toplama araçlarında güvenilirlik ve geçerlik büyük önem arz etmektedir. Kaya, nitel yöntemlerde, güvenilirlik ve geçerliliğin pozitivist geleneklerdeki yaklaşımlara göre formüle edilemeyeceğini öne sürmektedir (Kaya, 2014). Kirk ve Miller’e göre, nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir (akt. Yıldırım, Şimşek, 2011). Dolayısıyla nitel araştırmalarda ‘geçerlik’, ön plana çıkmaktadır. “Doğru bilgiye ulaşma konusunda gereken önlemlerin alınması yani ‘geçerlik’ ve araştırma sürecini, verileri açık ve ayrıntılı bir biçimde, yani bir başka araştırmacının değerlendirmesine olanak verecek biçimde tanımlanması ‘güvenirlik’, nitel araştırmacının karşılaması gereken önemli beklentilerdir” (Yıldırım, Şimşek, 2011:274). Bu bağlamda nitel araştırma tekniklerinden olan görüşmenin, kullanıldığı araştırmalarda temel veri aracı olarak araştırmacı kullanıldığından, güvenilirlik araştırmacının nitelikleri göz önünde bulundurularak incelenmektedir. Görüşme tekniğinde geçerlik ise, “görüşme yapılan kişinin vermiş olduğu yanıtlara ve bu yanıtların analizi sonrasında okuyucuya sunulan bilgilere ve yargılara yönelik bir pozisyon alıştır” (Türnüklü, 2000:552).

3. Bulgular

3.1. Küresel Aktörlerin Suriye Krizindeki Etkileri

Günümüzde en önemli mücadele biçimlerinden biri devletlerarası ve ‘Büyük Güç’ olarak ifade edilen devletler arasındaki rekabettir (Russell, 2017). Küresel gücü temsil eden Batı (ABD, Fransa, İngiltere) ile Doğu (Rusya, İran, Çin) Blokları’nın çıkmaza giren Suriye Krizi’ne yönelik pratikleri, krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Dahası krize ilişkin müdahale seçenek ve süreçleri önemli ölçüde değişmekte, sahip olduğu enerji kaynakları ve petrol rezervleri açısından Akdeniz Havzası’nda önemli bir varsılığa sahip olan Ortadoğu; ABD ve Rusya arasındaki küresel dengelerin şekillendiği bir rekabet alanına dönüşmüştür. K41 nolu katılımcının da ifade ettiği gibi:

“Ortadoğu yer altı kaynakları açısından zengin bir bölgedir. Bu nedenle Batı ve ABD yerel halkları kullanarak sürekli kaos ve çatışmalarla bölge üzerinde hedeflerini gerçekleştirmektedir. Diğer sebep de bu güçlere hizmet edecek rejimler. Irak en iyi örnektir. Olayın sadece dikta rejimden veya kimyasal silah kullanımından kaynaklı olduğunu mu düşünüyorsunuz, hiç sanmıyorum. Suriye çeşitli ülkelerden gelip rejime karşı savaşan militanlar yüzünden bu kaosu içindedir. Suriye komşu ülkelerin izledikleri siyaset nedeniyle savaşla bu kadar mücadele etti. Tabi ki devreye Rusya ve İran’ın da girmesiyle savaş daha da uzadı, Esad rejiminin de mücadelesi uzadı. Tabi herkes kendi çıkarı için bölgede savaşıyor, bunu da bilmekte fayda var.”

“ABD ve Rusya eksensiz gelişen ve iki merkezli olarak şekillenen rekabet ve çatışma bütün bölgeyi kapsayan jeopolitik güç olma stratejisinde kimin hâkim olacağı sorusunu gündeme getirmektedir” (Peköz, 2015:121). Ancak küresel güçlerin Ortadoğu’ya hâkimiyet kuracak tek bir gücün oluşmasını kabul etmedikleri gibi bölgede olası bir ittifak gücünün kurulmasına da engel oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu durum uluslararası politikadaki gerçekçi büyük iktidar siyasetinin Soğuk Savaş’tan sonra geri döndüğü yeni bir dönemin başlangıcı olarak görülmelidir (Ekşi, 2017:107). Bu bağlamda Suriye krizi, Soğuk Savaş sonrasında küresel güç dağılımında zorlu bir mücadelenin ve çıkar çatışmalarının merkezi durumundadır. Çok yönlü ve kapsamlı bir muhtevaya Suriye krizi, küresel ve bölgesel güç dağılımının yeniden şekillendiği bir uygulama alanı olarak

görülebilir. Çünkü Peköz'ün de belirttiği gibi "Suriye'de kaybeden güç hem Akdeniz havzasının bütününde hem de enerji kaynaklarının bulunduğu merkez Ortadoğu denkleminin dışında kalacaktır" (2015:121). Bu bağlamda Arap Baharı ve Suriye krizi esasen Büyük Ortadoğu Projesi'ne yönelik planların devamı olarak görülmektedir. K37 nolu katılımcıya göre:

"Ben süreci Ortadoğu haritasının yeniden şekillenmesi olarak görüyorum. Arap Baharı adı altında Suriye'nin ABD ve diğer kapitalist ülkelerin müdahaleleriyle yeniden şekillenmesinden başka bir şey değildir. Soğuk Savaş döneminden gelen olayların örüntüsüdür aslında yaşananlar. Suriye, Irak, Mısır Soğuk Savaş döneminden kalan temel sorunlardı. Zengin yer altı kaynaklarına sahip olan bölge, kapitalist ülkeler için yeni pazar alanı olarak görüldü. Bu nedenle bölgedeki zenginlikler ele geçirilmeye çalışıldı."

Suriye krizinin en büyük küresel güçlerinden biri ABD'dir. ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik stratejik politikaları iki yönlüdür: Birincisi petrol kaynaklarının güvenliği ve kontrolü, ikincisi ise hegemonik çıkarlarla iç kamuoyu ile desteklenen İsrail'in geleceğinin sağlanmasına yönelik ideolojik bağlılıktır (Kitchen, 2012). K36 nolu katılımcının görüşleri de benzerlikler içermektedir:

"Bir Antakyalı olarak bu savaşa ve yaşanan sürece tamamen tepkiliyim. Bu savaşın birçok nedeni var: Küresel güç dengesi, Büyük Ortadoğu Projesi, bölgenin doğal kaynakları gibi. Sürece ilişkin kaygım büyük ve bu gelişmeleri yakından takip ediyorum, ilgili çalışmalarını da okuyorum. Bence bu savaşta en büyük sorun; ABD tarafından İsrail'in güvenliğini sağlamaktır. Bu amaçla Suriye ve diğer ülkelerin liderlerini devirip İsrail güvende tutulmak istenmektedir."

ABD; Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren uyguladığı askeri-siyasi opsiyonlarla, savaştığını ileri sürdüğü terörizmi paradoksal olarak kendisi üretmektedir (Achcar, 2012:132). Benzer şekilde Amin de ABD yönetiminin 20 yıldan beri yeni düşman üretmeye çalıştığını ve bunu da teorik söylemlerinde kullandığını dile getirmektedir (2020). Dolayısıyla ABD'nin 11 Eylül saldırılarını gerekçe göstererek 'terörizme karşı savaş' sloganıyla daha ölümcül saldırılar gerçekleştirmesi ve askeri müdahaleciliğini daha geniş coğrafi alanlarına yayması kaçınılmaz olmuştur. Afganistan, Irak işgalleri bunların en somut örnekleridir. ABD'nin 11 Eylül saldırılarına cevap verme biçimi, günümüzde her zamankinden fazla ABD siyasetini karakterize eden hegemonik tek taraflılığın çarpıcı bir örneğini göstermektedir (Achcar, 2012:125).

Suriye krizi Bush (George Bush, 2003) yönetimiyle başlayıp¹, Obama yönetimiyle (2011-2015) devam etmiştir. ABD'nin bölgedeki en büyük kaygılarından biri İran ve Suriye arasındaki siyasi ortaklıktır. İki ülke arasında kurulan bu ittifak, bölgedeki İsrail için büyük bir risk olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Suriye krizinin ilk aşamalarında Esad rejiminin meşruiyetini yitirmesi için büyük çaba içine giren ABD, Batılı müttefiklerin desteğine ihtiyaç duymuş ve Esad rejimine karşı bir baskı oluşturulmasını talep etmiştir. İran'la ilgili Şii Hilali söyleminin gündeme gelmesi de ABD'nin bölgeye ilişkin endişelerini çok daha ciddi boyutlara ulaştırmıştır. K40 nolu katılımcıya göre:

"Suriye savaşı bir projenin ürünüdür. İsrail'in projesini hayata geçirmek için Batı ve ABD çırpınmaktadır. Bence temel neden Şii Hilali'nin oluşmasını engellemektir. Bu durumda İran'a saldıramayacakları için bölgede en önemli müttefik olan Suriye'ye müdahale edildi. İsrail istediği için bu savaş uzuyor. ABD uygulamaya sokuyor."

ABD de Suriye krizine doğrudan müdahil olmak yerine, savaşın ilk yıllarında bölgedeki planlarını Türkiye, Körfez ülkeleri, Kürtler ve çeşitli İslami örgütler üzerinden yürütmüştür. Buna ek olarak azalan iç baskıdan oluşacak boşluğu doldurmak amacıyla dış güç kaynaklı (İsrail askerlerinin ve MOSSAD güvenlik servisi) bir yola başvurmuştur. ABD; Suudi Arabistan ve Katar gibi ülkelerle aynı hizada bulunan ve el-Kaide'ye tabi olan mezhepçi aşırı grupları doğrudan finanse etmek, silahlandırmak ve malzeme temin etmek yoluyla Suriye hükümetini yıkmayı hedefleyen bir plan yapmıştır (Cartalucci, 2017a:364). K38 de benzer açıklamalarda bulunmuştur:

¹ Amerika'nın o dönemki başkanı George Bush'un "Irak'taki görev tamamlandı" demesinden bir gün sonra 2 Mayıs 2003'te, Amerikan Dışişleri Bakanı Colin Powell Şam'a vardı. Havaalanında yaptığı konuşmada "Cumhurbaşkanı Esad'a açık bir şekilde, Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesinden sonra şartları değişen bölgeyi ve Amerikan stratejisini açıklayacağım" dedi. Powell "Suriye'nin Washington'un mesajlarına duyarsız kalması halinde sonuçları ne olacaktır?" sorusuna "Bu soruların yanıtlarını, Suriye'nin performansını ve tepkilerini gördükten sonra alacağımız kararlarla cevaplandıracağız" diyerek yanıtladı (Muhammed Sis Rsas 2017:269).

“Büyük güçlerin doğrudan müdahale edemedikleri yerlerde iç savaşı devreye sokması asıl nedendir. Neden her şeyde ABD ve Batı çıkıyor? Çünkü çıkarları var. Irak, Lübnan, Libya gibi ülkelerde iktidar güçler düşürülüp orada kaynaklara el konuldu. Kaddafi, Saddam devrilince ülkelerin maddi ve manevi tüm değerleri kayboldu, başkalarının eline geçti. Sıra Suriye’ye geldiğinde kendi ordularıyla değil ülke içinde ittifaklar kurarak iç savaşı tetiklediler. Ayaklanmalar başladığında medyada yansıtıldığı gibi rejim ateş açmadı. Batının oyunuyla silahlar devreye girdi. Çünkü bir müdahale gerekiyordu, onu yarattılar. Sınırda DAESH, ÖSO, El-kaide gibi örgütler var, savaş bunların yüzünden uzamaktadır. Gerçi artık sınırda kimin hangi güç için savaştığını tahmin edemiyoruz sürekli değişiyor.”

ABD, Suriye’ye karşı küresel ölçekte bir tavır yaratmak amacıyla da rejimin sivillere karşı kimyasal silah kullandığını iddia etmiştir. Ancak yayımlanan veriler açıkça ABD’nin Suriye’ye karşı bir müdahaleyi meşru kılma gayreti taşıdığını göstermiştir. Barrett (2017), kimyasal silah girişimini ABD’yi Suriye çatışmasına daha fazla sürükleme amaçlı bir Siyonist girişim olarak değerlendirmektedir. K36’nın da görüşleri benzerlik göstermektedir:

“Rejimin halka zulüm yaptığı söyleniyor ve bütün dünya buna tek bir ağızdan karşı çıkıyor. Peki, Amerika Saddam’ı diktatör diye devirdiğinde katlettiği Iraklı vatandaşlar için neden dünya ayaklanmadı, neden siviller ölürken herkes seyretti. Bu Batının ve emperyalist güçlere hizmet edenlerin ikiyüzlü politikasının ürünüdür.”

Suriye’nin parçalanması Ortadoğu’daki stratejik dengelerin ABD ve İsrail’in lehine sonuçlanması anlamını taşımaktadır. Bu nedenle ABD, Suriye krizine yönelik politikasını çok yönlü işlemektedir. Radikal İslami Hareketlerin bölgedeki kaosu derinleştirmeleri, IŞİD ve el-Nusra gibi örgütlerin ön plana çıkması, İsrail ile olan ilişkilerde ciddi sorunlar yaratacağından Esad’ın tasfiyesi ABD için öncelikli unsur olmamıştır. Dolayısıyla eski gücünü yitiren Esad rejiminin varlığı ABD’nin çıkarları açısından uygun görülmemiştir. ABD’nin, Esad rejimini devirmekten ziyade, Suriye’yi daha fazla tecrit ederek İran’a karşı gelecekteki bir savaş senaryosunu hazırlama, Hizbullah ve Hamas’la bağıni koparma gayreti uluslararası politikada bilinen bir gerçektir. K42 nolu katılımının ifadesiyle:

“Suriye’de demokratikleşme yerel halkın talepleriyle gerçekleşmelidir. Ancak dış müdahalelerle sürecin işlediği kanısındayım. O yüzden savaşın asıl nedenleri demokratikleşme, özgürlük değildir. Bugüne kadar Beşar Esad babasından farklı bir şekilde ülkeyi yönetti. Temel hak ve özgürlüklerde iyileştirme yaptı. Ancak ülkede çıkan ayaklanmalar neden diğer ülkelerdeki ayaklanmalardan daha fazla destekçi buldu. Bakarsanız Suriye’deki rejim diğer ülkelere göre daha demokratikti. Aslında bunlar bahane edilerek Suriye’ye müdahale meşru kılınmaya çalışıldı. ABD ve Batı’ya karşı politikayı izleyen Esad’ın iyi ilişkiler geliştirdiği Rusya ve İran’dan koparılmaya çalışıldığını düşünüyorum.”

Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE, Bahreyn gibi ülkeler ABD’ye Suriye’ye askeri müdahale yapılması için baskı yapmışlardır. Ancak Esad rejimine karşı muhalefet eden grupların tek bir blok olmaması, farklı politik eğilimleri taşımaları ve silahlı mücadelede ayrı noktalarda yer almaları ABD’yi kaygılandırmış (Peköz, 2015) ve askeri müdahale içinde yer almaya sıcak bakmamıştır. Ayrıca ABD’nin karşı karşıya kaldığı ekonomik krizin etkileri nedeniyle doğrudan bu askeri müdahale grubunda yer almaktan kaçındığı da bilinmektedir.

Suriye krizinin bir diğer önemli küresel gücü Rusya’dır. Soğuk Savaş’tan beri Suriye’yi bölgesel bir müttefik olarak görmüştür. Soğuk Savaş yıllarından sonra Ortadoğu, Rusya’nın dış politikasında büyük bir öneme sahip olmuştur. Küresel rekabet alanına dönüşen bölgenin dinamikliği ve bölgedeki istikrarsızlıkların sonuçlarının kestirilememesi, Rusya’nın bölgeye yönelik stratejisini etkilemiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında müttefikler kazanmaya çalışarak Orta Doğu’da ABD karşısında güç dengesi oluşturmaya çalışan Rusya, bugün bu politikasını Suriye üzerinden gerçekleştirmektedir (Akengin, Yaşar, 2018:26). Rusya’nın Suriye krizine müdahil olması, öncelikle açık bir istikrarsızlık ve askeri fetih dalgasını durdurmayı, gelecekte de bu tür dalgaların yaratılmasını imkânsız kılacak şekilde dünya çapında bir güç dengesi tesis etmeyi amaçlamaktadır (Cartalucci, 2017b:683). Bu nedenle Rusya, Suriye krizinde ABD ve Batılı güçlerden farklı bir tavır sergilemiştir. Tunus, Mısır, Yemen ve Bahreyn’deki ayaklanma sürecinde geri planda kalmayı tercih eden Rusya; Libya ve Suriye’de ise etkin bir şekilde harekete geçmiştir. Çünkü Rusya’nın Akdeniz’i kontrol eden tek askeri üssü Suriye’dir. Esad sonrası olası bir dönemde bu askeri üssün hiçbir güvencesinin kalmayacağını bilmesi, Suriye’den vazgeçilmeyeceğini net olarak göstermektedir (Peköz, 2015). Arap Baharı ile birlikte Rusya’nın Ortadoğu’daki gelişmeleri yönlendirme kapasitesinin arttığını söylemek mümkündür (Telatar, 2015). Kısacası Suriye, Ortadoğu denklemiinde Rusya için ciddi bir güç kaynağıdır. Rusya’nın, BM Güvenlik Konseyi’nde Suriye rejimine yönelik dış müdahalenin önünü açan kararları veto etmiş ve Esad rejimine açıktan destek vermesi de bu

görüşü teyit eden pratiklerdendir. YuiLi'nin (2016) ifadesiyle, Rusya ve Çin Ortadoğu'daki çıkarlarını vetolarıyla ifade etmiş, ABD ve müttefiklerinin bölgede tek koruyucu güç olmadığını göstermiştir. Rusya, Suriye rejiminin devamı için Moskova-Tahran-Şam üçgenindeki stratejik hattı kuvvetlendirmeye gayret göstermiştir (Çalışkan, 2016). Suriye Krizi'nin nasıl sonuçlanacağı rejim ile muhalifler arasındaki silahlı mücadele kadar Rusya ile ABD/Batı arasındaki siyasi mücadelenin de belirleyici olacağı muhakkaktır.

Suriye krizinin bir başka önemli küresel gücü AB'dir. Suriye rejimine yönelik çeşitli yaptırımlar uygulayan AB, Esad'ın devrilmesi için de çaba sarf etmiş; ancak AB'nin Suriye'ye yönelik politikası önemli bir aşama kaydedememiştir. Özellikle savaş yanlısı bir politika izleyen Fransa ve aynı şekilde askeri bir müdahalenin sonuç vermeyeceğini gören İngiltere, Suriye politikalarında birtakım değişikliklere yönelmek zorunda kalmıştır. Ayrıca AB'nin Suriye politikasını etkileyen bir başka unsur da Suriye'deki nüfusun % 12'sini oluşturan Hıristiyan toplumunun kanaat önderlerinin tutumları olmuştur (Peköz, 2015). Çünkü Hıristiyan toplumunun büyük bir kesimi Esad rejiminden yana bir tutum sergilemiştir.

Suriye krizinde küresel aktörlerinden biri de Çin'dir. Rusya'nın izlediği politikaya yakın bir yönelim izleyen Çin, yoğun bir diplomasi girişiminde bulunmuştur. Ancak burada Peköz'ün (2015) de ifade ettiği gibi Çin için denklem Suriye değil İran'dır. Çünkü İran rejiminin varlığı Çin'in bölgesel çıkarları bakımından büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenle Suriye üzerinden İran'a herhangi bir saldırı şansı vermek istemeyen Çin, Suriye krizinde Rusya ile ortak çizgide hareket etmiştir. Çin de Rusya gibi BM Güvenlik Konseyi'nde Suriye rejimine yönelik dış müdahalenin önünü açan kararları veto etmiş ve Esad rejimine ağıktan destek vermiştir.

3.2. Bölgesel Aktörlerin Suriye Savaşına Müdahalesi

Batı ve bölgesel müttefikleri açısından can alıcı bir jeopolitik alan olarak görülen Suriye, savaşın başlamasıyla birlikte, bölgesel aktörler arasında artan bir güç mücadelesine evrilmiş ve öngörülemez dinamiklerin ağırlık merkezi olmuştur. Suriye'deki şiddetlenen çatışma ve istikrarsızlık, bölgenin mevcut siyasi geometrisini ve stratejik denklemini derinden etkileme potansiyeline sahiptir (Demir, Rijnoveanu, 2013). Suriye krizi her ne kadar sosyoekonomik, siyasi temsil, yönetim gibi temellere dayansa da "Suriye'de rekabet eden hizipleri desteklemeye istekli bir şekilde mücadele eden bölgesel aktörlerin çıkarlarını gittikçe yansıtmaktadır" (Nerguzian, 2012). K35'in de belirttiği gibi:

"Katar, Türkiye, Arabistan, İsrail, Kuveyt, Mısır gibi ülkelerin Suriye'deki hareketlere dâhil olmaları, bölgede silah sevkiyatını arttırmıştır. Yeni grupların doğmasına yol açtı. Bir nevi bölgesel işbirlikçilerini yarattılar. Artık dünyadaki çıkar ilişkisi yeni düzeni belirliyor. Hepsinin üzerinde emperyalizmin çıkarları var. Bu Türkiye ve Suriye'den de üstündür. Mezhepçi bir yaklaşımla bölge canavarlaştırıldı".

Suriye'de statükonun bozulmasının halk hareketleriyle değişimin yaşandığı Mısır ya da Tunus'la kıyaslanmayacak kadar bölgesel etkilere sahip olduğu (Taştekin, 2016) bir gerçektir. Çünkü Suriye, Soğuk Savaş süresince Ortadoğu'ya yönelik yürütülen politikaların merkezinde yer almış ve bölgeye yönelik politikalar izleyen hem küresel hem bölgesel güçler için önemli bir aktör olarak görülmüştür (Altundeğer, Yılmaz, 2016). Dolayısıyla bölgesel aktörler, Suriye'ye yönelik politikalarını örgütler yoluyla yürüterek, ülkede gerçekleşen tüm kaosu rejime atfetmektedirler. K43 nolu katılımcıya göre:

"Suriye'de her olay rejimin üstüne yıkılıyor. Rejim katliam yaptı, camileri bombaladı, camideki vatandaşları öldürdü gibi haberler veriliyor. Doğruluk payı vardır; ancak tamamen bunu kabullenmek hatalıdır. Üstelik bu katliamlar ÖSO, DAESH ve El-kaide gibi örgütler tarafından yapılırken her zaman rejim suçlu gösteriliyor".

Suriye krizine etki eden en güçlü bölgesel aktörlerinden biri İran'dır. Jeopolitik ve jeostratejik olarak gerçek bir bölgesel güç olan İran (Korkmaz, 2015), bölgesel ve stratejik denklemde Suriye ile olan otuz yıllık müttefiklik ilişkisini sürdürmekten yana bir tutum sergilemiştir. Birbirine zıt iki rejimin ittifak kurmalarını sağlayan temel unsur ABD, İsrail ve Saddam yönetimindeki Irak'tır. Bu nedenle Suriye ve İran ittifakı, Ortadoğu'daki en kıdemli ve kalıcı jeopolitik ittifaklardan biridir (Fuller, 2017). Çünkü Suriye, İran için hem Akdeniz'e açılan kapıdır hem de Lübnan'daki Hizbullah'la bağlantı sağlayan bir hattır. İran, Suriye'deki halk ayaklanmalarının diğer Arap ülkelerinden farklı olduğunu ileri sürmüştür, Suriye'ye yönelik müdahaleleri Batı'nın bir komplosu olarak değerlendirmiştir. İran, rejim karşıtı gösterilerini bir demokratikleşme talebi ve devrimci bir hareket olarak kabul etmemiştir (Sinkaya, 2017). Özellikle rejime muhalefet eden grupları, Siyonizm'e ve emperyalist düzene hizmet eden aktörler olarak görmüştür. İran'ın siyasi, tarihi ve ekonomik pozisyonları dikkate alındığında bölgede oluşan istikrarsızlık doğrudan bir tehdit olarak algılanmıştır. Suriye'deki halk ayaklanmasını

kendisine karşı girişilmiş bir darbe olarak gören İran, bu ayaklanmayı kendisini bölgede zayıflatacak her türlü girişimi değerlendirmeye açık olan Suudi Arabistan öncülüğündeki ana akım Arap ve Batılı ülkelerin bir fırsat olarak göreceği kanısında olmuştur (Korkmaz, 2015:165). Dolayısıyla Arap Baharı rüzgârıyla Tunus ve Mısır'daki halk hareketlerini destekleyen İran, Suriye krizinde farklı bir tutum sergilemiştir. İran'ın Arap Baharı karşısında izlediği siyasetin çerçevesini içinde bulunduğu jeopolitik ve toplumsal bağlam belirlemiştir (Kazdal, 2018:9). İran'ın bu siyasi yaklaşımının temel hedefi, yakın zamanda bölgede kazandığı yükselişin ve stratejik gücün zarar görmesini engellemektir. İran'ın Suriye gibi uzun yıllara dayanan bir müttefikin çökmesi, bölgedeki savunma stratejisinin zayıflamasına ve İran'ın bölgede yalnızlaşmasına yol açacaktır. Söz konusu Suriye ve İran arasında oluşacak herhangi bir bölünme, Ortadoğu'nun stratejik dengelerini ABD ve İsrail lehine değiştirecek ve İran'a müdahaleyi açık hale getirecektir. Bu nedenle İran, Suriye rejiminin devamlılığı için tüm var gücüyle mücadele etmiş ve İran Devrim Muhafızları Ordusu ile askeri ve lojistik destek vermiştir. Ayrıca Sinkaya'nın da (2017) belirttiği gibi, İran bölgesel statü arayışına girerek, Suriye'deki askeri ve siyasi varlığını arttırarak uluslararası inisiyatiflerde rol alarak bölgenin şekillenmesinde söz sahibi olmak istemiştir. K34 nolu katılımcının da belirttiği gibi:

“Ortadoğu’da Siyonizm’e karşı en büyük güç İran’dır. Suriye ile olan 30 yıllık ittifakta emperyal müdahalelere izin vermez. Çünkü Suriye tehdit altında ise İran da tehdit altındadır. Zaten İran’ın bölgedeki gücünü kırmak istiyorlar. Suriye çökerse İran’a ve Hizbullah’a ulaşmak kolaylaşacaktır. Irak Savaşı’nda Suriye, İran’ın yanında durdu şimdi de İran Suriye’nin yanında duruyor.”

Suriye krizinin bir diğer önemli aktörü Suudi Arabistan’dır. Hiç kuşku yok ki Ortadoğu’nun ekonomik ve politik stratejisini belirleyen önemli devletlerden biridir. İran ile uzun yıllara dayanan bölgesel güç rekabeti Suriye krizinde de bir kez daha ortaya çıkmıştır. Suudi Arabistan, Suriye’ye yönelik askeri müdahale için ABD’ye baskı yapan bölgesel bir güçtür. Suudi Arabistan’ın bu tutumu sergilemesindeki temel hedeflerden biri, bölgede toplumsal ve politik güçleri olan Şii’leri yönetimden uzaklaştırmak ve Vahhabiliğe dayanan Sünni eksenli bir iktidarı egemen kılmaktır (Peköz, 2015). Fuller’in de (2017:246) ifade ettiği gibi, Suudi Arabistan bölgede monarşiyi payandalayıp koruma ve Sünni-Şii her tür devrimci ideolojik gücü bastırma düşüncesiyle hareket etmiştir. Suudi Arabistan bölgesel düzeyde Suriye rejimine karşı savaşan Radikal İslamcı gruplara ve Suriyeli muhaliflere askeri ve ekonomik açıdan destek vererek rejimi yıkmak ve İran’ın Ortadoğu’daki nüfuzunu kırmak için politikalar yürütmüştür. Bu süreçte Suudi Arabistan, hem ordu üzerinden inşa etmeye çalıştığı Mısır hem de Türkiye ile yakın temasta bulunmayı temel dış politika önceliği olarak belirlemiştir (Ataman, Akdoğan, 2013). K39 nolu katılımcının görüşleri e bu yaklaşımı destekler niteliktedir:

“Tunus’ta, Libya’da Arap Baharı ve ayaklanmalarına karşı ses çıkaramayan Suudi Arabistan buradaki mevcut liderlerin devrilmesine sıcak bakmıyordu. Ancak Suriye söz konusu olunca birden Suriye halkı için demokrasi ve özgürlük talep eder oldu. Acaba tarihi boyunca demokrasiden, temel hak ve özgürlüklerden nasibini almamış olan bir ülke nasıl olur da bunu savunabilir. İsrail ve ABD’nin bölgedeki piyonu olduğu içindir. Arabistan, Katar, Irak gibi ülkelere devşirilen militanlar bu savaşın sürecini uzatıyor.”

Suriye krizine müdahil olan üçüncü bölgesel aktör İsrail’dir. Ortadoğu’da yalnız bir konumda olduğu düşünülen İsrail, bölgedeki gelişmelerden en çok etkilenecek ülkelerden biridir. İsrail’in Suriye krizindeki temel meselesi İran’ı yalnızlaştırmak ve İran’ın bölgesel güç olarak yükselişini durdurma’dır. Bunun için 1976’dan beri Suriye ile fiilen savaş halinde olan İsrail, Hamas ve Hizbullah’a destek veren Esad rejiminin (Peköz, 2015) düşürülmesine yönelik bir dış politika izlemiştir. Bu bağlamda “İsrail’in ABD ile birlikte Ortadoğu’daki ‘askeri yol haritası’ Lübnan, Filistin ve Suriye’den Irak, Fars Körfezi, İran ve NATO’nun konuşlandığı Afganistan sınırlarına kadar uzanan istikrarsızlık, kaos ve şiddet kuşağı yaratılmasına dayanmaktadır” (Nazemroaya, 2017:35). K43 nolu katılımcının konuya ilişkin ifadeleri Suriye’deki karanlık savaş mekanizmasını özetler niteliktedir:

“Sınırda hangi terör örgütünün olduğu, türediği bilinmiyor. Yani muhalif diyorlar da hangi muhalif? Suriye halkından oluşan bir muhalif grubu değil, farklı ülkelere gelmiş militanlar bunlar. Sadece Suriye halkı arasında yaşanan bir savaş olsaydı bunu anlardınız. Ama öyle değil. Kim bilir kaç güç ve daha nice... Böyle olunca savaşın sonunu kestirmek çok zor. Irak, Yemen, Fas, Cezayir gibi yerlerden gelenler var. İsrail temsil ediliyor. Sokaklara çıkın aradaki farkı net şekilde görürsünüz.”

“Wikielaks tarafından ortaya çıkarılan 2006 tarihli ABD Dışişleri Bakanlığı yazışmaları ABD’nin iç bölünmeyi kıskırtmak yoluyla Suriye hükümetini devirmeyi planladığını ve bu talimatları doğrudan İsrail’den

aldığını ortaya çıkarmıştır” (Muhavesh, 2017:655). Ancak Ortadoğu’daki politik hamleler İsrail’in isteklerine tam olarak cevap vermemiştir. Bölgesel denklem içinde birbirinin karşısı olan ülkelerin ittifakı söz konusu olmuştur. Buna en iyi örneklerden biri Esad rejiminin düşürülmesi için birbirine benzeyen politikalar yürüten Türkiye, Suudi Arabistan ve İsrail verilebilir (Peköz, 2015). Esad’ın kalıcı olduğunu gören İsrail, Suriye politikasında birtakım değişikliklere gitmiştir. İsrail, Suriye’ye yönelik iki temel politika yürütmüştür: “Birincisi, ‘büyük ödül’ olarak nitelendirdiği Suriye’deki rejimin düşmesi, yerine daha az tehdiye sahip ve İsrail ile barış anlaşmaları yapacak bir rejimin kurulmasıydı; ancak bu plan başarısız olmuştur. İkinci plan ise, Suriye’nin kimyasal silahlardan arındırılması ve böylece İsrail’in devasa nükleer, kimyasal ve biyolojik kitle imha silahları karşısındaki temel stratejik savunma caydırıcılığından yoksun bırakılmasıydı” (Nasser, 2017:431). İsrail bu politikasında ise başarılı olmuştur. Ancak İsrail’in dış politika ve güvenlik teşkilatı içinde İran ve Hizbullah’a odaklanıp IŞİD ve el/Kaide’ye alan açacak türden bir sessizliğe bürünmesi oldukça dikkat çekicidir.

Suriye krizindeki dördüncü aktör Mısır’dır. Mısır’ın Suriye yönetimine karşı değişken bir politika izlediğini söylemek mümkündür. Müslüman Kardeşler yönetime devraldıklarında, Suriyeli Müslüman Kardeşlerin iktidara gelmelerini açıkça dile getirmiş ve Türkiye’ye yakın bir politika izlemişlerdir. Ancak ABD desteğiyle iktidarı darbeye ele geçiren General Abdülfettah es-Sisi’nin politikası farklı olmuştur. “Suriye yönetiminin Sisi tarafından gerçekleştirilen darbeyi tanınması, ilişkiler açısından pozitif bir etki yaratmıştır” (Peköz, 2015:127). Günümüzde mevcut Mısır yönetimi ile Esad rejimi arasında doğrudan bir ilişki olmamakla birlikte, Suriye krizinde aktif bir güç olmak istememiştir. Mısır, İran’ın bölgede artan etkinliği, İsrail ile geleceği, Filistin Sorunu, Libya’daki politik istikrarsızlığın artması, radikal İslami örgütlerin bölgedeki gücü gibi faktörlerin etkisiyle Suriye’ye askeri bir müdahaleye karşı çıkmıştır (Peköz, 2015).

Suriye krizindeki beşinci bölgesel aktör Irak’tır. ABD işgalinden sonra Şii hükümetin denetiminde olan Irak’ın Suriye politikası açıkça bilinmese de İran’a yakın bir politika izlediğini söylemek mümkündür. “İran ve Irak arasında oluşan stratejik ittifak, Suriye’deki mevcut rejimin devam etmesi ve bölgesel ilişkilerde Şii denkleminin etkin olmasıdır” (Peköz, 2015:127). Bu bağlamda Irak Suriye’ye hem askeri hem de lojistik destek sağlamış ve gıda maddelerinin geçişi için önemli bir işlev görmüştür. Irak’ın Suriye krizinde İran’a benzer bir politika izlemesi, Rusya ile ilişkilerinin güçlenmesine zemin hazırlamaktadır.

Suriye krizindeki altıncı bölgesel aktör Katar’dır. Katar, Suriye krizinde Türkiye ile birlikte Suudi Arabistan ve Kuveyt’le Esad rejimine karşı muhalif gruplara finansal, siyasi ve askeri destek vermiştir. Ortadoğu’da ölçeğinin çok üstünde politikalar geliştiren ve bölgesel aktörlerle rekabete soyunan Katar bu süreçte Suudi Arabistan ile aynı kulvarda hareket etmekteydi, ancak iki ülke bölgedeki çıkarları gereği birbirinden rol çalmaya başlamış, rekabet halinde olan iki oyuncuya dönüşmüşlerdir (Korkmaz, 2015). Katar’ın, gücünün çok üzerinde bağımsız eylemler gerçekleştirmesi, Suudi Arabistan ve ABD dâhil bu süreçte birçok gücü rahatsız etmiştir (Fuller, 2017).

Suriye krizindeki yedinci bölgesel aktör Türkiye’dir. Ortadoğu güç denkleminin dışında kalan Türkiye, Suriye krizinde tüm kartlarını Esad rejiminin iktidardan düşürülmesine yönelik kullanmış ve Müslüman Kardeşler eksenli bir yapının iktidara gelmesi için çaba göstermiştir. Türkiye; Katar ve Suudi Arabistan gibi bölgesel üçlerle birlikte İslamcı muhaliflere aktif olarak destek vermiştir. Dolayısıyla Türkiye’nin Suriye’deki en önemli politikalarından biri, askeri müdahaleyi kapı aralayacak türden derinlikli bir krizin gelişmesidir. Ancak bölgesel dengeleri hesaba katan ABD’nin askeri operasyona karşı olduğunu açıklaması, Türkiye’nin Suriye politikasını frenlemiş ve Suriye’nin işgal planını bütünüyle çöktürmüştür (Peköz, 2015). Bölge siyasetinde ciddi sorunlarla karşılaşan Türkiye, Suriye krizine yönelik politikalarda değişikliğe gitmek ve Esad’lı çözüm ihtimallerini kabul etmek zorunda kalmıştır.

3.3. Türkiye’nin Suriye Savaşındaki Pratikleri

Türkiye’nin özellikle 2002’den itibaren komşularıyla sıfır sorun stratejisini benimsemesi ve Ortadoğu ülkeleriyle yakın ilişkiler içinde olması yeni bir süreci başlatmıştır. ABD, Irak’ı Ortadoğu’daki çıkarları (petrol kaynakları- İsrail’in güvenliği ve geleceği) açısından tehlike olarak görmüş ve 20 Mart 2003’te uluslararası mevzuata rağmen işgal etmiştir. ABD’nin Irak’ı işgal etmesi Suriye’nin güvenlik kaygılarını artırmıştır. Yaşanan bu gelişme sonrasında hedef tahtasında bir sonraki müdahalenin Suriye’ye olabileceği fikri, Suriye’nin Türkiye ile iyi ilişkiler geliştirmesini ve dış politikada olumlu yaklaşımlar sergilemesini sağlamıştır. Suriye devlet başkanı Beşar Esad ile enerji kaynakları, siyasi ve ekonomi alanlarında ikili antlaşmalar imzalanmış, rejim ile yakın ilişkiler kurulmuş ve iki ülke arasında seyahat özgürlüğü için vize muafiyetleri getirilmiştir. Ancak bu gelişmeler 10 yıllık sürecin gerisinde kalmıştır. 15 Mart 2011’de Suriye iç savaşının patlak vermesi ve bunun akabinde Türkiye hükümetinin Beşar Esad’a karşı bir duruş sergilemesi iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kopmasına, gerginliklerin kaldığı yerden devam etmesine yol açmıştır. Türkiye, Suriye’ye karşı çeşitli yaptırımlarda

bulunmuş, Suriye'deki büyükelçisini geri çekmiştir. Ayrıca Suudi Arabistan, Katar, Bahreyn gibi ülkelerle Suriye'ye karşı muhalif grupları desteklemesi ve Suriye'nin geleceği konusunda bu grupları muhatap alması krizin şiddetini arttırmıştır. K39 bu duruma şu şekilde tepki göstermiştir:

“Esad ile bu kadar iyi ilişkiler geliştirmişken neden 180 derecelik bir değişim yaşanır, anlamış değilim. Kardeşlikten neden düşmanlığa dönüşülür, bunu kim istedi? Her şey BOP için miydi acaba? Bizim ülkemiz, Hatay ilimiz bunu hak etmiyor. Daha iyi bir politikayla belki de bu kadar insanın hem ölümüne hem de bu kadar insanın ülkesini terk etmesine engel olunabilirdi.”

Türkiye, Esad rejiminin de tıpkı Tunus, Mısır, Libya ve Yemen gibi ülkelerdeki kadar kısa bir zaman zarfında düşeceği beklentisi içinde olmuştur; ancak bu beklenti on yıllık bir zaman diliminde gerçekleşmemiştir. Bu durum Türkiye'nin Suriye iç savaşının bölgesel ve küresel platformda çözülmesi zor bir krize dönüşeceğini öngöremediğini göstermektedir. Türkiye'nin muhalif kanadı desteklemesi, toplantılarına ev sahipliği yapması (31 Mayıs- 2 Haziran 2011- Antalya/23 Ağustos 2011- İstanbul) nedeniyle Şam yönetimi tarafından sert bir dille eleştirilmiştir. 2 Ekim 2011'de muhaliflerin Suriye Ulusal Konseyi adıyla tek çatı altında toplanması, Türk yetkililer tarafından tanınması ve konseyin Esad rejimine karşı desteklenmesi Türkiye-Suriye arasındaki ikili ilişkilerin tamamen kopmasına ve yerel halkın tepkisine yol açmıştır. K42 nolu katılımcının ifadesiyle:

“Hükümetin politikası büyük yanlışlarla doludur. Her zaman mülteciler de muhalifler de korundu. Muhalif örgütler neden Türkiye'de eğitim alıyor, kurum gibi çalışıyor? Bu nedenle politikamızı yanlış buluyorum. Örneğin Suriye aynı şeyi bize yapsa çok mu hoş karşılardık? Türkiye'ye yönelik bu muhalif grupların ilerde tehlike yaratmayacağını nereden bileceğiz? Bu grupların Suriye'de Hıristiyanlara, Alevilere yaptıklarını gördük. Sürece ilişkin politika bu nedenle çok hatalıdır.”

BM'de görüşülen Suriye Krizi'ne yönelik Türkiye'nin tutumu ve Esad rejimine iktidarı bırakma çağrısı Ankara- Tahran ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Esad rejimi İran ve Rusya gibi iki önemli dış gücün desteğini almıştır. Komşularıyla “sıfır sorun” politikasıyla yola çıkan Türkiye'nin Suriye, İran ve Irak ile ilişkilerinin bozulmasıyla birlikte, bölgede yumuşak güç olma şansını kaybetmesine yol açmıştır. Doğal olarak Türkiye'nin bölge ülkeleriyle inşa etmeye çalıştığı siyasi ve ekonomik işbirliğini de olumsuz etkilemiş, iç ve dış politikanın değişmesine yol açmıştır. K36 nolu katılımcının da belirttiği gibi:

“Türkiye'nin politikaları rüzgârın yönü nereye eserse o misali. Değişen tavır ve politik tutum gittikçe ülkemizi kaosa götürmektedir. İyi günler beklemiyor bizi. Tavır tamamen yanlış, bu kadar mülteciyle baş etmek hiç kolay değil. Türkiye süreci iyi yönetebilseydi belki de bölgenin en önemli gücü haline gelirdi. Bunu sadece ben değil, tüm uzmanlar söylüyor. Suriye'ye yönelik yanlış politika izlediğimizi bakan da diğer siyasi liderler de söyledi.”

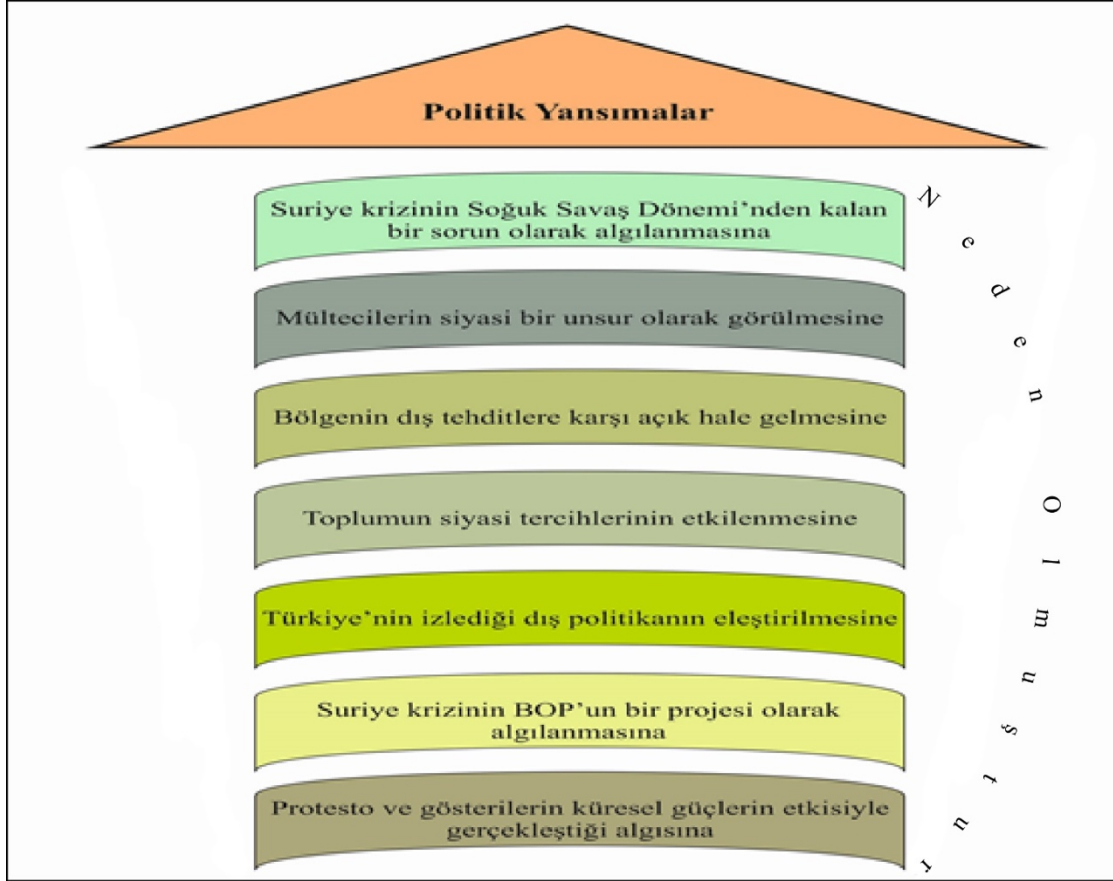
“Başarısızlıkla sonuçlanan “sıfır sorun” politikası Türkiye'nin özellikle İran ve Suriye ile ilişkilerini zora sokmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin İsrail ile olan gergin ilişkileri, Arap-İsrail çatışmasında arabuluculuk yapma kabiliyetini ve dolayısıyla istikrarlı ve müreffeh bir Ortadoğu'ya katkıda bulunma kabiliyetini zayıflatmıştır” (Asseburg, 2013:15). K37'ye göre:

“Suriye'de sorun yoktu diyemem; ancak bu ayaklanmalar yerel halkın taleplerinin dışı vurumu değildi. Bölge yeniden yapılandırılırken acaba bana da pay düşer mi düşüncesinde hareket edildi. Bir nevi bu savaşta komşularımıza değil emperyalizme hizmet ettik. Aşiretler sınırlarda beslendi ve bu da farklı grupların oluşmasına yol açtı.”

Türkiye'nin Suriye krizindeki diplomatik gücü savaşın başladığı döneme nazaran azalmıştır. Bölgede Rusya ve İran lehine gelişen şartlar, ABD ve bölgesel müttefiklerinin (Türkiye, Katar ve Arabistan) pozisyonunun zayıflamasına yol açmıştır. Dahası, 24 Kasım 2015'te Rusya Federasyonu'na ait Sukhoi Su-24M tipi uçağın sınır ihlali gerekçesiyle Türk Hava Kuvvetleri tarafından düşürülmesi, Rusya ile Türkiye arasında büyük gerilimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu olay Türkiye'yi özellikle Suriye Krizi'nde zor durumda bırakmış ve Türkiye'nin Rusya'nın bölgedeki taleplerini kabullenmesine yol açmıştır. K40 nolu katılımcının ifadesiyle:

“Ülkemizin Suriye'ye yönelik dış politikası tamamen felakettir. Sürecin başından beri yanlış bir dış politika izleniyor. Bu süreçte de Rus uçağının düşürülmesi örneğinde gördük. Uluslararası platformda bir olay ülkedeki her şeyi etkileyebiliyor. Siyasi ve askeri tavır nedeniyle ekonomik sistemimiz derinden etkilendi. Bu olayın politik yönden olumsuz yansımaları çok oldu. Bu tür olaylar politik tercihlerimizi de etkilemektedir.”

Sonuç olarak, Suriye savaşını Antakya'dan gözlemleyen katılımcılara göre, bu kriz Soğuk Savaş döneminin devamıdır ve Büyük Ortadoğu Projesi'nin de hayata geçirilmesidir. Katılımcılar, Türkiye'nin bölgede izlediği politikaları "endişe ve kaygı verici" olarak değerlendirmektedir. İzlenen politikalarda tutarlılık görülmemekte ve gelecek için bir umut içermemektedir. Dolayısıyla bu durumun Türkiye'yi bölgede yalnızlaştırdığı ve bölgeyi dış müdahalelere açık hale getirdiği ileri sürülmektedir. Katılımcılar izlenen politikanın Türkiye'ye hiçbir şekilde fayda sağlamayacağını, dış politikada uygulanan stratejilerin bölge halklarını daha da birbirine düşüreceğini ifade etmektedirler. Ayrıca, Türkiye'nin dış politikasından dolayı politik tercihlerinin de etkilendiğini ve daha çoğulcu bir siyasal yönelimin gerekliliğini vurgulamaktadırlar. Bu bağlamda katılımcıların verdiği demeçler üzerinden elde edilen temel politik yansımalar Şekil 1'de verilmiştir.

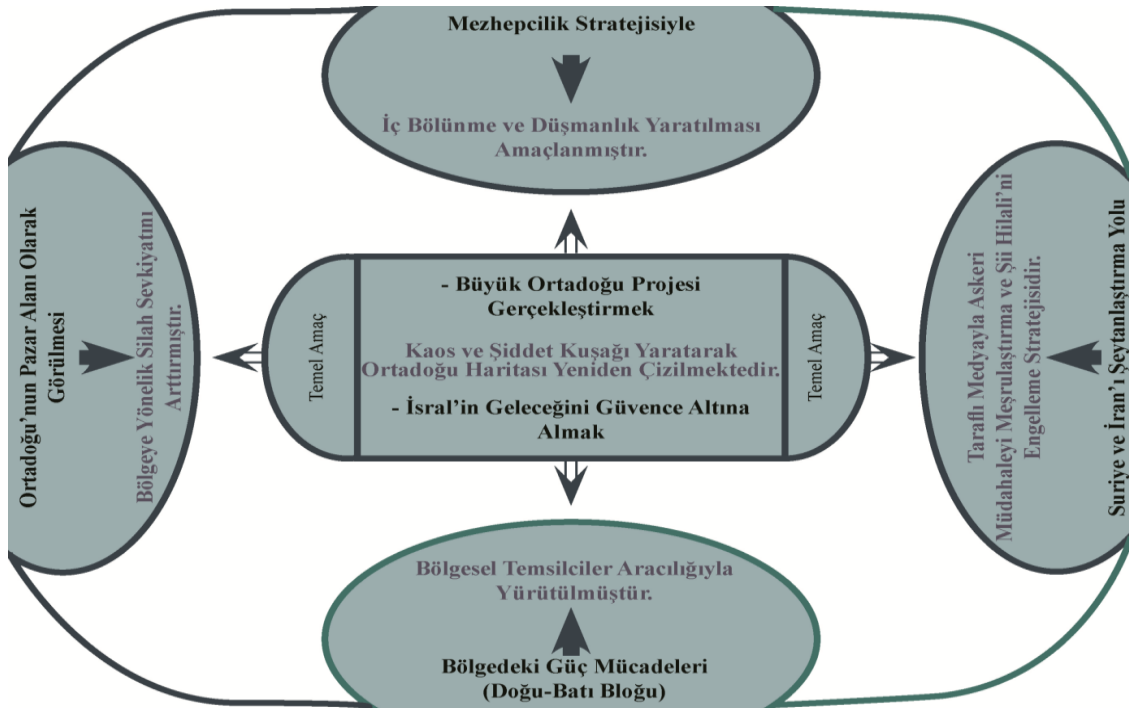
Şekil 1: Suriye Savaşının Antakya'daki Politik Yansımaları. (Kaynak: Şekil yazar tarafından oluşturulmuştur.)

4. Sonuç ve Öneriler

Ortadoğu'da küresel güç mücadelesinin en şiddetli krizlerin biri 15 Mart 2011'de Suriye'de patlak veren iç savaştır. Suriye savaşı, Ortadoğu'daki Arap Baharı veya Arap Uyanışıyla başlamış olsa da coğrafi etkileri ve müdahale eden güçler de hesaba katıldığında, tam bir küresel güç mücadelesine evrilmiş ve uluslararası krize dönüşmüştür. Yaşanan bu süreç hala çözüme kavuşturulamamıştır. Dolayısıyla Ortadoğu ve Arap ülkelerinde demokratikleşme hareketi olarak başlayan Arap Baharının bir parçası olmadığını göstermiştir. Suriye krizinin aynı zamanda birtakım sosyopolitik faktörlerin bölgeyi yeniden şekillendirme amacı taşıdığı görülmektedir. Bir taraftan Suriye rejiminin yanında askeri ve siyasi olarak yer alan Rusya, İran ve Hizbullah; diğer taraftan muhalif grupları destekleyen ABD, Katar, Suudi Arabistan, Türkiye ve AB ülkeleri bu savaşın uluslararası platformda siyasi konjonktürün bir parçası olduğunu göstermiştir.

Arap Baharının son durağı olan ve on yıldır süren Suriye iç savaşının bölge ülkelerine yönelik olumsuz etkileri devam etmektedir. Bu savaş ortamı ve politik istikrarsızlıklar Türkiye toplumunu da derinden etkilemektedir. Özellikle savaşın yol açtığı ve geçicilikten kalıcılığa dönüşen kitlesel göçler, Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi Antakya'da da toplumun sosyal ve politik tutumlarının değişmesine neden olmuştur.

Suriye'nin, küresel güç savaşında hem jeopolitik hem de sahip olduğu zengin yer altı kaynakları nedeniyle sürekli bir mücadele alanı olarak görüldüğü katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Küresel güçlerin bölgedeki hedeflerine hizmet edecek rejimleri inşa etmeye çalıştığına, dolayısıyla bunun da çatışma ve kaos ortamının yaratılarak istenilen hedeflere ulaşılabileceği vurgulanmıştır. Dahası, Suriye krizi Soğuk Savaş döneminden kalan bir sorun olarak görülmektedir. Savaşın en önemli sebepleri, Büyük Ortadoğu Projesi'nin hayata geçirilmesi, Ortadoğu haritasının yeniden çizilmesi ve bölgede ABD'nin en önemli temsilcisi olan İsrail'in güvenliğinin İran karşısında tanzim edilmesidir. Mezhepçilik stratejisiyle iç bölünme ve düşmanlık yaratılmak istendiği, taraflı medyayla askeri müdahalenin meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. ABD, Rusya, İran, AB gibi ülkelerin ve yerel işbirlikçilerinin Suriye krizine müdahil olmaları savaşın seyrini ve süresini uzatmıştır. Bölgeye doğrudan asker göndermeden yerel işbirlikçiler ve militanlar vasıtasıyla operasyonların gerçekleştirildiği, silahların Batı'nın müdahalesiyle patladığı da ileri sürülmüştür. Ayrıca, Suriye'de savaşın bu denli uzaması İran'ın Şii Hilali oluşturma girişiminin önüne geçilmesiyle ilgili olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bölgedeki güç mücadelesinin vekâlet savaşına dönüştüğü ve bu mücadelelerin Siyonist bir girişim olduğu da ifade edilmektedir (Şekil 2).

Şekil 2: Antakya Özelinde Suriye Krizine Yönelik Politik Analizler (Kaynak: Şekil yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Bölgede binlerce insanın ölümüne yol açan çatışmalı süreçten tek bir tarafın sorumlu tutulmaması gerektiğine yönelik düşünceler yaygınlık göstermektedir. Bölgede önemli bir ilerleme kaydeden Rusya-İran-Suriye ilişkilerini bir engelleme girişimi olarak da değerlendirilmektedir. Özellikle Suudi Arabistan ve Katar'ın yürüttükleri faaliyetler, bölgesel güç odaklı bir vekâlet savaşına tanıklık ettiğimizi göstermektedir. S. Arabistan ve Katar'ın Esad rejimine muhalif olan paramiliter güçleri eğitmeleri ve her türlü askeri-ekonomik desteği sağlamaları, endişe vericidir. Benzer şekilde Türkiye'nin bölgede izlediği politikalar da sert bir dille eleştirilmektedir. İzlenen politikanın büyük siyasi yanlışlar taşıdığına, istikrarsız politikanın Türkiye'nin bölgede önemli bir güç olma şansını kaybetmesine, ayrıca Rus uçağının bu süreçte düşürülmesi, Rusya'nın Suriye'ye yönelik taleplerinin kabul edilmesine yol açmıştır. Siyasi söylemlerin Antakya halkını politik anlamda kutuplaştırdığına ilişkin ifadeler dikkat çekici sonuçlardandır. Antakya özelinde Türkiye, ABD'nin ve bölgesel müttefiklerinin Ortadoğu'daki temel politikasını kolaylaştıran ve uygulayan ülke olarak görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin Suriye krizinde Suudi Arabistan, Katar, Bahreyn gibi ülkelerle muhalifleri desteklemesi ve bu krizde söz konusu ülkeleri muhatap alması yerel halk tarafından ciddi boyutlarda eleştirilmektedir. Bu durum politik açıdan hem iç –özellikle siyasi partiler arasında- hem de dış politikada önemli tartışmalara yol açmaktadır. Türkiye'nin Suriye'ye yönelik izlediği politikanın mezhepsel temeller taşıdığı ve çoğu noktada da proaktif nitelikte olduğuna ilişkin görüşler yaygınlık göstermektedir. Türkiye'ye sığınan milyonlarca Suriyelinin siyasallaştırıldığı görülmüştür. Suriye'deki barış ortamının sağlanması için Türkiye'nin sınırları kapatması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda;

- ❖ Suriye’de yaşanan çatışmaların temel nedenlerinin doğru bir şekilde anlaşılması için bölgede etkinliğini sürdüren tüm aktörlere ilişkin iç dinamiklerinin iyi okunması gerekmektedir.
- ❖ Yerel halkın sürece ilişkin sosyokültürel ve politik tüm kaygı ve endişelerinin giderilmesi elzemdir.
- ❖ Siyasi söylemlerin kutuplaştırıcı ve ayrıştırıcı nitelikte olmamasına özen gösterilmelidir.
- ❖ Antakya’ya sığınan göçmenler siyasi bir unsur olarak kullanılmamalı ve mezhepsel söylemlerden kaçınılmalıdır.

Teşekkür: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü’nün değerli öğretim üyesi Prof. Dr. Nurettin ÖZGEN’e hem yüksek lisans çalışmalarımda hem de bu makalenin yazılmasında sağladığı katkılardan dolayı çok teşekkür ediyorum.

KAYNAKÇA

- Achcar, G. (2012). *Barbarlıklar Çatışması*, (Çev. A Uslu), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Adams, K.R. (2010). “The Causes of War,” in R. Denmark (Ed.), *The International Studies Encyclopedia Oxford*: Blackwell Publishing.
- Akbaş, Z. (2011). “ABD’nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu’da Güç Mücadelesi”, *History Studies, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı*, 1-18.
- Akengin, H., Yaşar, A. (2018). “Suriye’nin Jeopolitik Konumu Bağlamında Suriye – Rusya İlişkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (32), 25-57.
- Altundeğer, N., Yılmaz, M. E. (2016). “İç Savaştan Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye’ye Faturası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 289-301.
- Amin, S. (2020). *Modernite, Demokrasi ve Din- Kültüralizmlerin Eleştirisi*, (Çev. F. Başkaya, U. Günsür, G. Öztürk), İstanbul: Yordam Kitap.
- Ancarini, S. (2017). “Suriye’deki Çeçen Cihatçılar: Ömer el-Şişani Örneği”, Ozan Kemal Sarıalioğlu (Haz.), *Suriye Savaşı’nın Gizlenen Gerçekleri – İsrail İçin Suriye’yi Yok Etmek- İçinde*. (Çev. Selim Sezer), 469-473, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Angstrom, J. (2005). Introduction: Debating the Nature of Modern War, I. Duyvesteyn, J. Angstrom (Eds.), *Rethinking the Nature of War* (pp. 1-27). Londra: Frank Cass.
- Asseburg, M. (2013). “Syria’s Civil War: Geopolitical Implications and Scenarios”, *IEMed, Mediterranean Yearbook*.
- Ataman, M., Akdoğan, İ. (2013). “Suudi Arabistan 2013”, K. İnat ve M. Ataman (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı İçinde*, 131-162, İstanbul: Açılım Kitap.
- Athloğlu, Y. (2018). “Suriye İç Savaşı ve Müzmin Toplumsal Çatışma”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73 (1), 129-156.
- Ayoob, M. (2014). *Will the Middle East implode?* Oxford: Polity Press.
- Barston, R. P. (2006). *Modern Diplomacy*. Londra: Pearson.
- Barret, K. (2017). “Suriye’de İsrail’in Yanıltma Harekâtı: III. Dünya Savaşı’nın Tetikleyicisi mi?”, Ozan Kemal Sarıalioğlu (Haz.), *Suriye Savaşının Gizlenen Gerçekleri – İsrail İçin Suriye’yi Yok Etmek- İçinde*. (Çev: S. Sezer), 345-351, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Bell, M. (2012). “In Syria, The Powers Play Hardball”, (23 July 2012), [https:// www.the globe and mail.com/ opinion/in-syria-the-powers-play-hardball/ article 4431894/](https://www.theglobeandmail.com/opinion/in-syria-the-powers-play-hardball/article4431894/) adresinden (25.07.2019 tarihinde) alındı.
- Bingöl, O. (2013). “Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIII (2), 25-49.
- Blechmann, B.M., Kaplan, S.S. (1978). *Force Without War: US Armed Forces as a Political Instrument*. Washington D.C.: Brookings Institution.
- Cartalucci, T. (2017a). “ABD: Suriye Hükümetinin Saldırıları Gerçekleştirdiğine Dair Kanıt Yok”, Ozan Kemal Sarıalioğlu (Haz.), *Suriye Savaşının Gizlenen Gerçekleri – İsrail İçin Suriye’yi Yok Etmek- İçinde*. (Çev: S. Sezer), 363-366, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.

- Cartalucci, T. (2017b). “Rusya Suriye’de Ne İstiyor?”, Ozan Kemal Sarıalioğlu (Haz.), *Suriye Savaşının Gizlenen Gerçekleri – İsrail İçin Suriye’yi Yok Etmek-* İçinde. (Çev. S. Sezer), 679-686, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Chossudovsky, M. (2017). “Washington’un Yeni İslami Cephesi: Suriye’deki el-Kaide İsyancılarına Genişletilmiş Destek”, Ozan Kemal Sarıalioğlu (Haz.), *Suriye Savaşı’nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye’yi Yok Etmek-* İçinde. (Çev. S. Sezer), 455-459, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Clausewitz, C. Von (1976). *On War* (translation: P. Paret, M. Howard). Princeton, N. J.: Princeton University Press.
- Çalışkan, B. (2016). “Rusya-Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi”, *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 1-9.
- Dabaşı, H. (2015). *Arap Baharı Postkolonyalizmin Sonu*, (Çev. A. T. Esen), İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Demir, S., Özden, S. (2013). “Sınıf Öğretmenlerinin Öğretimsel Stratejilere, Yöntemlere ve Tekniklere İlişkin Görüşleri: Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Tanılayıcı Bir Çalışma” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 59-75.
- Demir, S., Rijnoveanu, C. (2013). “The Impact of the SyriaCrisis on the Global and Regional Political Dynamics” *Journal of Turkish World Studies*, XIII(1), 55-77.
- Doğruel, F. (2013). “Sınırdaki Kültür: Türkiye-Suriye Sınırdaki Hatay’ın Çokkültürlülüğün Koşulları”, *Fusun SAYEK Türk Tabipler Birliği Raporları* İçinde. 78-102, Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Eker, S. (2015). “Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2 (1), 31-66.
- Ekşi, M. (2017). “The Syrian Crisis As a Proxy War and the Return of the Realist Great Power Politics”, *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 106-129.
- Fuller, G. E. (2017). *Türkiye ve Arap Baharı - Ortadoğu’da Liderlik* (Çev. M. Acar), Ankara: Eski Kitaplar Yayıncılık.
- Gowans, S. (2017). “Suriye’de Varolmayan Devrimci Karmaşa: ABD – NATO, el-Kaide İsyanını Mart 2011’de Başlamasından Beri Destekledi”, Ozan Kemal Sarıalioğlu (Haz.), *Suriye Savaşı’nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye’yi Yok Etmek-* İçinde. (Çev. S. Sezer), 895-916, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Harunoğulları, M. (2017). “Suriye İç Savaşı ve Küresel Etkilerinin Siyasi Coğrafya Açısından Değerlendirilmesi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 36, 315-326.
- Heywood, A. (2011). *Global Politics*, New York: Palgrave Macmillan.
- Hua Tan, K., Perudin, A. (2019). “The Geopolitical Factor in the Syrian Civil War: A Corpus – Based Thematic Analysis”, *SAGE Open*, April-June, 1-15.
- Jentleson, B.W. (1992). “The pretty prudent public: Post Post-Vietnam American Opinion on the use of Military Force”, *International Studies Quarterly*. 36 (1), 49-74.
- Jentleson, B. W., R. L. Britton (1998). “Still pretty prudent: Post cold- war American public opinion on the use of military force”, *Journal of Conflict Resolution*. 42 (4), 395-417.
- Kaldor, M. (2012). *New & Old Wars: Organised Violence in a Global Era*, USA: Polity Press.
- Kaya, İ. (2014). “Nitel Araştırma Yöntemleri”, Y. Arı ve İ. Kaya (Ed.), *Coğrafya Araştırma Yöntemleri* İçinde. 267-302, Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.
- Kazdal, M. (2018). “İran’ın Arap Baharı Sonrası Suriye Politikasını Anlamak”, *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 1, (1), 1-15.
- Keenan, J. (2013). *The Dying Sahara: US imperialism and terror in North Africa*. London: Pluto Press,
- Kitchen, N. (2012). “After the Arab Spring: Power shift in the Middle East?: Conclusion: the Middle East after the Arab Spring”. https://www.researchgate.net/publication/277257313_After_the_Arab_Spring_power_shift_in_the_Middle_East_the_contradictions_of_hegemony_the_United_States_and_the_Arab_Spring adresinden (01.08.2019 tarihinde) alındı.

- Korkmaz, Y. (2015). İran Suriye Bölgesel İttifakı ve Arap Baharı Sürecine Yansımaları, İstanbul: Matbuat Yayın Grubu.
- Malantowicz, A. (2013). "Civil War in Syria and the 'New Wars' Debate", *Amsterdam Law Forum*, 5 (3), 52-60.
- Metz, S., Cuccia, P. (2011). Defining War for the 21st Century. Strategic Studies Institute Annual Strategy Conference Report. U.S. Army War College, ISBN 1-58487-472-4.
- Muhavesh, M. (2017). "Göçmen Krizini ve Suriye Savaşını Tetikleyen Şey, Rakip Doğalgaz Boru Hatları", Ozan Kemal Sarılioğlu (Haz.), *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek-* İçinde. (Çev. S. Sezer), 653-661, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Nasser, N. (2017). "Suriye Çatışmasındaki İsrail Faktörü Açığa Çıktı", Ozan Kemal Sarılioğlu (Haz.), *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek-* İçinde. (Çev. S. Sezer), 431-434, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Nazemroaya, M. D. (2017). "Ortadoğu Sınırlarını Yeniden Çizme Planları: Yeni Ortadoğu Projesi", Ozan Kemal Sarılioğlu (Haz.), *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek-* İçinde. (Çev. S. Sezer), 35-46, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Neuman, W. L. (2017). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I. Cilt, (Çev. S. Özge), Ankara: Yayın Odası.
- Nerguizian, A. (2012). "Bracing for an Uncertain Future in Syria" (Center for Strategic & International Studies), <https://www.csis.org/analysis/bracing-uncertain-future-syria> adresinden (25.07.2019 tarihinde) alındı.
- Noueihed, L., Warren, A. (2012). The battle for the Arab spring: Revolution, counter-revolution and the making of a new era. New Haven: Yale University Press.
- Özgen, N. (2016). "Nitel Araştırmalarda Verilerin Toplanması ve Analizi", N. Özgen (Ed.), Beşeri Coğrafyada Araştırma Yöntemleri ve Teknikler İçinde, 157-198, Ankara: Pegem Akademi.
- Özgen, N. (2020). "Mental Designs on the Middle East Concept", *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 41, 36-58.
- Peköz, M. (2015). Küresel Savaşta Büyük Ortadoğu, İstanbul: Vivo Yayınevi.
- Ramadan, T. (2012). The Arab awakening: Islam and the New Middle East. London: Allen Lane,
- Rsas, M. S. (2017). "Irak İşgali ve Suriye: ABD Kampanyasının Başlangıcı", Ozan Kemal Sarılioğlu (Haz.), *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek-* İçinde. (Çev. H. Sivri), 269-272, İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Russell, B. (2017). İktidar, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sinkaya, B. (2017). "İran'ın Suriye Stratejisi", *Akademik Ortadoğu*, 11 (2), 49-64.
- Sokullu, E. (2019). "Savaş Türleri", Güvenlik Yazıları Serisi, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/Savas-Turleri_Ebru_Canan_Sokullu_v.1.pdf adresinden (11.07.2020 tarihinde) alındı.
- Taştekin, F. (2016). Suriye Yıkıl Git, Diren Kal!, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Telatar, G. (2015). "Rusya ve Arap Baharı: Batı ile Yeni Soğuk Savaş mı?", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1), 175-202.
- Thomson, J. E. (1996) Mercenaries, Pirates, and Sovereigns: State-Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Tibi, B. (2013). The Sharia state: Arab Spring and democratisation. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Türnüklü, A. (2000). "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme", *Kuram ve Uygulama Eğitim Yönetimi*, 24 (Güz), 543-559.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldızoğlu, E. (2017). Emperyalizm ve Jeopolitik – Kısa Bir Tarihsel Teorik Giriş, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YuiLi, T. (2016). The Role of Power Plays in the Syrian Crisis. Retrieved from https://repository.hkbu.edu.hk/lib_ugaward/10 adresinden (20.06.2020 tarihinde) alındı.